

SZATMÁRI FERENC*

**AZ EURÓPAI UNIÓS PÉNZFORGALMI
RENDSZEREK FEJLŐDÉSE ÉS
A MAGYAR KONVERGENCIA FELADATOK
2007 ÉS 2013 KÖZÖTT**

1. HELYZETELEMZÉS

Bevezető

A fizetési rendszerek az Európai Unió tagállamaiban azzal a céllal és olyan formában jöttek létre, hogy az egyes országok belső pénzügyi piacait kiszolgálják. A kialakult rendszerek jelentős mértékben különböztek egymástól és kezdetben egyáltalán nem feleltek meg a közös pénz és az egységes fizetési övezet által támasztott követelményeknek, vagyis annak, hogy a megbízások gyorsan, olcsón és biztonságosan teljesüljenek országhatárokon való tekintet nélkül az egész belső piacon. Az euró bevezetését megelőző időszakban és azóta viszont számottevő változáson és egységesedési folyamaton ment és megy át az egész pénzügyi infrastruktúra. A közös pénz megjelenése és az időközben felgyorsult technológiai fejlődés alaposan átalakította a fizetési megbízások elszámolására és kiegyenlítésére szolgáló rendszereket, ráadásul nagymértékben felerősödtek és felgyorsultak a nemzeti rendszerek harmonizációjára és konszolidációjára irányuló erőfeszítések. Az euró bevezetéséig hátralévő időszakban Magyarországon még számos feladat áll a fizetési rendszer piaci és hatósági szereplői előtt. Tovább kell folytatni a jogharmonizációt, és fel kell készíteni a különböző rendszereket az euróra történő átállásra, illetve a közösségi szinten kialakult, vagy alakulófélben lévő fizetési rendszerekhez történő zökkenőmentes csatlakozásra.

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Zalaegerszegi Intézete, Informatika tanszék, főiskolai adjunktus.

A harmonizációs és a konszolidációs törekvések a bankközi és nagyobb értékű ügyfél-fizetéseket elszámoló rendszerek tekintetében jutottak legmesszebbre. Létrejött a *TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer)*, egy páneurópai, valós idejű, bruttó elszámolási rendszer, amely alkalmas a jegybanki műveletek, a belföldi és a tagállamok közötti bankközi ügyletek, valamint a bankok ügyfelei által kezdeményezett nagyobb értékű, sürgős fizetési megbízások euróban történő teljesítésére. A TARGET biztosítja az eurórendszer (*az Európai Központi Bank és az eurót bevezető 12 tagállam jegybankjai alkotják*) monetáris politikájának zökkenőmentes lebonyolítását, és nagymértékben hozzájárult az euróövezet egységes pénzpiacának kialakulásához.

A TARGET mellett a magánszektor is létrehozott egy fizetési rendszert. Az Euró Banki Társulás (EBA) által üzemeltetett EURO 1 rendszer szintén bankközi és nagyobb értékű ügyfélmegbízásokat számol el.

A tagállamok közötti tömeges, alacsony összegű megbízásokat teljesítő fizetési rendszerek fejlődése egyelőre elmarad az elsősorban pénzpiacokat kiszolgáló nagybani rendszerektől. Az euró bevezetése ellenére a tagállamok közötti fizetési szolgáltatások színvonala nem éri el az egyes tagállamok belső piacain tapasztalható szintet. Nem alakult ki egységes infrastruktúra; az egyetlen rendszer, amely a teljes euróövezetben (*az eurót bevezetett tagállamok, melyek jelenleg: Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország*) biztosítani képes a tömeges megbízások teljesítését, az EBA által üzemeltetett *STEP 1*.

Az egységes infrastruktúra megteremtésének egyik kulcseleme a nemzetközi szabványok kialakítása és azok bevezetése a nemzeti rendszerekben. A technikai szabványok mára nagyrészt létrejöttek, a következő időszak legnagyobb feladata a szabványok egységes használatának elterjesztése az egész belső piacon.

A magyar fizetési rendszer alapelemeit képező rendszerek működése, illetve a pénzforgalom szabályozása már most nagymértékben megfelel az uniós követelményeknek. Az elmúlt években a rendszerek fejlesztése az érintett hatóságok, szolgáltatók és a bankszektor közreműködésével úgy zajlott, hogy a piaci igények magas szintű kielégítése mellett folyamatosan törekedtünk az ismert uniós szabványok, ajánlások figyelembevételére. A jogharmonizációs programnak részét képezi a fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó közösségi joganyag is, amelynek jelentős része már átültetésre került a hazai jogrendbe, míg egyes szabályok harmonizálása most zajlik.

Az Európai Unió egységes belső piacának zökkenőmentes működéséhez elengedhetetlen, hogy a tagállamok közötti fizetések az euróövezeten belül ugyanolyan hatékonyan és megbízhatóan teljesüljenek, mint az egyes tagállamok belső piacain. Ennek előmozdítása érdekében az Európai Bizottság megfogalmazta az *egységes európai fizetési övezet (Single European Payment Area /SEPA/)* kialakításának gondolatát, melynek megvalósítását ma már támogatja az európai bankszektor is. Létrejött a piaci szereplők és a szabályozó hatóságok közös fóruma, az *Európai Fizetési Tanács*, amely összefogja az egységesítéssel kapcsolatos munkát. Az egységes fizetési övezet lényege, hogy a tagállamok közötti fizetések feltételei nem térhetnek el egymástól, a határok a fizetésekkel szemben semmilyen korlátot nem állítanak, minden fizetés egy nagy „belföldi” piacon teljesül. A valóság azonban egyelőre nem ez. Az euró számlapénzként történő 1999. januári bevezetése után a bankközi és a nagyobb összegű ügyfélfizetésekre valódi európai megoldások születtek a TARGET

és az EURO 1 létrehozásával. E rendszerek képesek a tagállamok közötti fizetéseket zökkenő-mentesen, szinte a belföldi fizetésekkel teljesen megegyező feltételekkel teljesíteni. Ezáltal hatékony fizetési mechanizmust biztosítanak az unió egész területén, és hozzájárulnak az egységes európénzpiac kialakulásához. A kisösszegű tömeges kifizetések díjai azonban lényegesen meghaladják a belföldi díjszintet, sőt a célba érkezés sem mindig bizonyos.

A fizetési rendszer és a pénzforgalom egységes szabályozása az Európai Unióban

A különböző tagállamokban működő nemzeti, valamint a konszolidálódó multinacionális fizetési rendszerek, elszámolóházak működési megbízhatósága és a fizetési eszközbe vetett bizalom megőrzésének szempontjából alapvető fontosságú a rendszerek egységes jogi alapjainak megteremtése és a fizetési eszközök használatának egységes szabályozása.

A fizetési rendszerre vonatkozó fontosabb közösségi jogszabályok:

- a tagállamok közötti fizetésekről szóló irányelv (Directive 97/5 EC);
- a tagállamok közötti eurófizetésekről szóló rendelet (Regulation (2560/2001 EC));
- az elektronikus fizetési eszközök használatáról szóló ajánlás (Recommendation 97/489 EC);
- a kiegyenlítés véglegességéről szóló irányelv (Directive 98/26 EC);
- az elektronikus pénzkibocsátó intézményről szóló irányelv (Directive 2000/46 EC).

A bankközi fizetések és a nagy összegű ügyfélmegbízások elszámolását biztosító rendszerek forgalma

A Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszának kezdetétől az euró lett az a közös európai pénz, amelyben az EKB meghatározza az egységes monetáris politikát, és amelyben a monetáris politikai műveleteket az eurórendszer végrehajtja. A monetáris politikai műveletek gyors és biztonságos végrehajtásához szükséges egy olyan fizetési rendszer, amelyben a megbízásokat gyorsan, olcsón és megbízhatóan lehet lebonyolítani.

A TARGET részesedése mind a megbízások számát, mind azok értékét tekintve meghatározó (értékben mintegy 85%, míg darabszámban 60%), ami érthető is, hiszen ezt a rendszert használják a jegybankok monetáris politikai műveleteik lebonyolítására, míg a többi rendszer inkább az ügyfélfizetések teljesítésére szolgál. *(Jól mutatja ezt a fizetési megbízások átlagos értéke, amely a TARGET-ben 6 millió, míg az EURO 1-ben 1,4 millió euró.)*

A TARGET mellett még az EURO 1 rendszer bonyolít le jelentősebb forgalmat (részesedése értékben 10 százalék, volumenben 32 százalék), míg a másik kettő fizetési rendszer tulajdonképpen elhanyagolható nagyságrendet képvisel.

2. JELENLEGI EURÓRENDSZEREK

TARGET

Az EKB és a nemzeti jegybankok az euró bevezetésére való felkészülés részeként létrehozták a TARGET fizetési rendszert, amely a 15 tagállam nemzeti, valós idejű, bruttó elszámolási rendszeréből (RTGS: *Real Time Gross Settlement System* = *va-*

lós idejű, bruttó elszámolási rendszer), az EKB fizetési mechanizmusából, valamint az ezen rendszereket összekötő távközlési (interlinking) hálózathoz áll. A rendszer 1999. január 4-én kezdte meg működését, mintegy 1600 közvetlenül és 2300 közvetve csatlakozó résztvevővel az egész belső piacról. A résztvevők hitelintézetek, állami intézmények (például Államkincstár), befektetési vállalkozások és elszámolóházak lehetnek.

A TARGET létrehozásáról szóló döntést még az EKB elődje, az Európai Monetáris Intézet hozta meg 1995-ben. Három fő célt tűztek ki:

- infrastruktúrát biztosítani a közös monetáris politika végrehajtásához, elősegítve ezáltal az európenzpiac integrációját;
- növelni a tagállamok közötti eurófizetések biztonságát és hatékonyságát;
- létrehozni egy olyan megbízható fizetési rendszert, amely valós időben és bruttó módon működve jelentősen csökkenti a fizetések kockázatait.

E célok elérése érdekében a TARGET-et úgy alakították ki, hogy a jegybankpénz vonatkozásában megszűntek a belföldi és a tagállamok közötti átutalás feltételeiben korábban fennálló különbségek.

A költségek minimalizálása és a rendelkezésre álló idő rövideje miatt a TARGET-et nem egy központi rendszerként, hanem decentralizáltan hozták létre, a meglévő nemzeti RTGS-rendszerek olyan minimális mértékű egységesítésével, hogy az biztosítsa a monetáris politika egységes végrehajtásának lehetőségét minden tagállamban. A decentralizált modell úgy épül fel, hogy a kereskedelmi bankok számláit továbbra is a székhelyük szerint illetékes nemzeti jegybankok vezetik, és a rendszerbe beadott megbízásokat az érintett jegybankok közvetlenül egymással cserélik ki. Az EKB-ban működő modul néhány központi funkciót lát el, így például felelős a koordinációért, a segélyszolgálat működtetéséért, a tesztelések szervezéséért, a napvégi zárások elvégzéséért, és itt történik a más fizetési rendszerekben (CLS: *Continuous Linked Settlement System – folyamatosan kapcsolt kiegyenlítés elvén működő nemzetközi fizetési rendszer a devizakiegyenlítési kockázat kezelésére*, EURO 1) euróban elszámolt forgalom kiegyenlítése.

EURO 1

Az EBA szövetkezeti formában működő vállalkozás, amelyet az Európai Unióban működő kereskedelmi bankok és a térségen kívüli bankoknak az unióban működő fiókjai alapítottak. Tagjainak száma jelenleg meghaladja a 160-at.

Az EBA által üzemeltetett EURO 1 olyan nettó elven működő fizetési rendszer, amelyet kimondottan a tagállamok közötti bankközi és nagy összegű euró fizetési forgalom lebonyolítására hoztak létre. Az EURO 1 nemzetközi rendszer, amelynek jelenleg mintegy 110 résztvevője van az Európai Unióból, Ausztráliából, Japánból, az Egyesült Államokból, Norvégiából és Svájcban, de mindegyiknek csak az unióban székhellyel rendelkező leányvállalata vagy fiókja lehet a rendszer tagja.

A rendszerhez történő csatlakozásnak jogi, pénzügyi és működésbeli előfeltételei vannak, s ez jellemzően korlátozza a belépés lehetőségét. Jogi szempontból előírás, hogy az anyabanknak OECD-tagállamban kell székhellyel rendelkeznie, az érintett fióknak az unióban kell letelepednie, és tagságot kell szereznie az EBA-ban. Pénzügyi szempontból legalább 1,25 Mrd EUR saját tőkével, és a nemzetközi hitelminősítő intézetektől minimum A2, illetve P2 minősítéssel kell rendelkezni. Működési oldalról tagnak kell lenni egy TARGET komponens nemzeti RTGS-rendszerben, és

meg kell felelni az EBA elszámolóház által támasztott technikai és működési feltételeknek, amelyek biztosítják az elvárt működési megbízhatóságot és biztonságot. Ez a szigorú feltételrendszer az oka annak, hogy a tagság nagyrészt multinacionális bankokból áll. A kisebb és közepes méretű bankok nem tudják teljesíteni ezeket a feltételeket, így ők csak egy nagybankon keresztül utalhatnak át az EURO 1 rendszerben.

A tömeges, alacsony összegű fizetési forgalom elszámolását biztosító rendszerek

A tömeges fizetési megbízások – ezeket tipikusan lakossági ügyfelek, illetve kis- és középvállalkozások kezdeményezik – belföldi elszámolását az Európai Unió tagállamaiban nemzeti rendszerek végzik. Országonként általában egy-két rendszer működik, amelyek nemzeti sajátosságokat mutatnak, nemzeti szabványokat alkalmaznak, és jellemzően bankok tulajdonában álló magántársasági formában működnek.

A tömeges, alacsony értékű (*a 97/5 EK irányelv alapján alacsony összegűnek 50 000 euró [kb. 12,25 millió forint] alatti, nem pénzügyi intézmények által kezdeményezett megbízások számítanak*) fizetések tagállamok közötti elszámolása jelenleg több módon is lehetséges. A megbízások legnagyobb részét hagyományosan a levelező banki kapcsolatokon keresztül teljesítik, amely a széles nemzetközi hálózattal rendelkező nagy bankok üzletága.

A tagállamok közötti fizetési megbízások feldolgozási költségének csökkentéséhez három fő területen kell előrelépni: a bankok belső költségeinek csökkentése terén, a közös európai szabványok alkalmazását illetően, valamint a megfelelő fizetési infrastruktúra (rendszer) kialakítása vonatkozásában.

Bankkártya-elszámolások

A bankkártyával történő fizetések elszámolását globálisan a két nagy nemzetközi kártyatársaság (MasterCard International és Visa International) égisze alatt kialakult kibocsátói és elfogadói hálózat, valamint az elfogadott szabványok teszik lehetővé. Az egységes európai fizetési övezet kialakítása érdekében meghozott szabályok egyelőre leginkább a bankkártyával történő fizetésekre vonatkoznak, hiszen egyrészt ezek a fizetések teszik ki a tagállamok közötti alacsonyabb összegű, tömeges fizetések nagyobb részét, másrészt a 2560/2001. EK rendelet szabályai 2002. július 1-jétől először éppen a kártyás vásárlásokra és a készpénzfelvételre léptek hatályba. Ennek értelmében az európai bankoknak már meg kellett szüntetniük azt a korábbi gyakorlatot, hogy a készpénzfelvétel külföldön sokkal drágább volt, mint belföldön.

Elektronikus pénz

Eddig mindössze egy kezdeményezés indult az elektronikus pénz tagállamok közötti használatára. A projektben a luxemburgi miniCash, a német Geldkarte és a francia Moneo rendszerek vesznek részt. A három rendszer által kibocsátott elektronikus pénztárcákat kompatibilissé tették, és ennek megfelelően – egyelőre kísérleti jelleggel – fizetni lehet velük az említett három ország elfogadóhelyein.

Átutalási rendszerek: EBA STEP 1

Az EBA által kifejlesztett STEP 1 2000. novemberében kezdte meg működését, három fő célt megfogalmazva: csökkenteni a teljesítési határidőket; elősegíteni az

automatizált feldolgozást lehetővé tevő szabványok elterjedését; kialakítani egy összeurópai üzleti modellt és gyakorlatot a tömeges, alacsony értékű fizetések elszámolására.

A rendszer az EURO 1 infrastruktúráját használja, a bankközi és nagyobb értékű ügyfélfizetések elszámolására érvényes kockázatkezelési eljárások alkalmazása nélkül. A STEP 1-nek kétszintű tagsági rendszere van. Egyrészt tagja minden EURO 1 résztvevő, másrészt tag lehet bármely tagállamban székhellyel rendelkező bank, amely kiegyenlítő bankként valamely EURO 1 bankot megjelöli. Jelenleg hozzávetőleg 180 bank tagja közvetlenül a STEP 1-nek, és rajtuk keresztül mintegy 8000 bank részére lehet közvetve fizetési megbízásokat eljuttatni.

EBA STEP 2

Az EBA 2001-ben kezdte el kidolgozni egy új rendszere, a STEP 2 alapelveit, amely a bankok még szélesebb köre számára nyújtott szolgáltatásokat. A rendszerbe a bankok nem egyenként küldik a tranzakciókat, hanem egyszerre több ezret kötegelve (vagyis sok átutalást egy nagyobb adatállományban). Ez a módszer sokkal nagyobb számú átutalás továbbítását teszi lehetővé jelentős költségmegtakarítás mellett.

A rendszer működése a hazai, a GIRO Rt. által működtetett rendszerhez hasonló: a klíringtagok késő estig (22:00) kötegelve küldhetik be a tranzakciókat. A bankközi nettó pozíciók elszámolása reggel az EURO 1 rendszerben, a nap nyitásakor (7:30) történik, a klíringtagok a számukra érkezett tranzakciókat tartalmazó kötegeket egy órával később vehetik át. Azért, hogy az üzenetek automatikus feldolgozhatóságát biztosítsák, a rendszer az MT103+ üzenetszabvány szerinti tranzakciókat dolgoz fel (a nemzetközi számlaszám és a címzett bank SWIFT-kódját kötelező megadni). Ezen túlmenően a SWIFT új, elszámolóházak számára kidolgozott XML alapú üzeneteit is fel fogja tudni dolgozni.

3. AZ EURÓPAI UNIÓBAN FOLYAMATBAN LÉVŐ VÁLTOZÁSOK

A fizetési rendszerre és a pénzforgalomra vonatkozó szabályozás várható változásai az EU-ban

A mára kialakult uniós pénzforgalmi szabályozás sokrétű és szerteágazó, alkalmazása emiatt nehézkes. Ezt a helyzetet felismerve az Európai Bizottság javaslatot készített a szabályozás egységesítésére, a szabályok további harmonizálására, azaz egy koherens jogszabályi környezet kialakítására. A változásokat a hazai szabályozásban is követni kell, a gyakorlatban pedig a hitelintézeteknek már a csatlakozás időpontjától alkalmazniuk kell a rendelkezéseket.

A TARGET továbbfejlesztése

A TARGET jelenlegi változata sikeresen működik, teljesítette a fő célkitűzéseket, azonban heterogén jellege és a decentralizáltságból adódó hiányosságok felvetették a funkciók további harmonizálásának szükségességét és a költségek csökkentésének igényét.

A leghatékonyabb és legbiztonságosabb megoldás egyetlen, központi rendszer üzembe állítása lenne, amelyhez minden tagállam jegybankja és kereskedelmi bankja csatlakozhatna. Ez a centralizált modell azonban amellet, hogy komoly át-

alakítást kívánna a nemzeti rendszerekben, politikailag is nehezen kivitelezhető, hiszen nehéz kompromisszumra jutni abban a kérdésben, hogy melyik ország rendszerét használják a többiek, és hol működjön a rendszer.

Az EKB Kormányzótanács 2002 októberében – többéves előkészítés után – határozott a TARGET továbbfejlesztéséről. Született egy dokumentum a TARGET 2 alapelveiről és struktúrájáról, amelyet a leendő felhasználók rendelkezésére bocsátottak. Az EKB irányításával, a nemzeti jegybankok bevonásával, és a kereskedelmi bankok véleményének kikérésével megkezdődött a műhelymunka az új rendszer működési feltételeinek kialakítása érdekében.

Úgy tűnik az EKB megtalálta azt a megoldást, amely hosszú távon elvezet a központosított rendszer kialakításához. A politikai döntés helyett a „piaci” versenyre bízzák a legjobb rendszer kiválasztásának feladatát. A deklarált elvek szerint a versenyképesség alapján dől majd el, hogy ki lesz a befutó, azaz hol lesz az európai fizetési infrastruktúra központja.

Páneurópai fizetési rendszer létrehozása a tömeges fizetési forgalom elszámolására – EBA STEP 2

Hatékonysági szempontból a tömeges, alacsony értékű fizetések lebonyolításának legjobb megoldása egyetlen olyan európai elszámolási rendszer létrehozása lenne, amely feldolgozná az összes belföldi és tagállamok közötti fizetési megbízást. A jelenlegi nemzeti elszámolási rendszerek megszűnnének, és az összes bank közvetlenül vagy közvetve csatlakozna a központi elszámolóházhoz. Egy ilyen rendszerben a tranzakciók rendkívül magas száma, és az egységes szabályozás alapján biztosítani lehetne, hogy megszűnjön minden különbség a belföldi és a nemzetközi fizetések feltételei között, és a díjak nagyon alacsonyak legyenek.

Az EBA által 2002. évben elindított STEP 2 rendszer tulajdonképpen a magán-szektor által kezdeményezett kísérlet az előzőekben ismertetett páneurópai elszámolóház létrehozására. A rendszer feltételrendszere a jelenlegi próbaüzem tapasztalatai alapján folyamatosan változik, szolgáltatásai bővülnek. Mivel a projektet több európai banki társulás is támogatja, van rá esély, hogy végre létrejön a szabályozók által hiányolt infrastruktúra a tagállamok közötti tömeges, alacsony értékű fizetések teljesítésére.

A TARGET2 mint a páneurópai SSP

A TARGET2 alapelvei

Az EKB kormányzótanácsa 2002. október 24-én stratégiai döntést hozott a TARGET következő generációjáról, mely a TARGET2 nevet viseli. E döntés szerint¹ a TARGET2 egy több platformból² álló rendszer lesz, mely a következő elveken alapul:

- magas fokú harmonizáltság az európai uniós országok rendszerei között,
- egységes díjak az alapszolgáltatásokra (határon belül és határon átmenő),
- költséghatékonyság,
- a TARGET tagok teljes egyenlősége.

¹ Az eredeti koncepció az év során jelentősen módosult.

² Számítástechnikai rendszer, amelyen az RTGS (Real Time Gross Settlement, esetünkben a VIBER) működik.

A 3 NCB közös ajánlata az SSP megvalósítására

2003. július 29-én a három jegybank (Bundesbank, Banca d'Italia, Banque de France – 3 NCB) bejelentette, hogy együtt pályáznak a SSP megvalósítására és üzemeltetésére.

Az ajánlat alapelvei

- Az új rendszer *teljesíti a felhasználói követelményeket* – a TARGET Working Group (TWG) kidolgozta a „TARGET2 user requirements (October 2002)” dokumentumot, mely az európai bankközösség igényeit tartalmazza.
- Az új rendszer *biztosítja a tagok egyenlőségét* – egy ország bankjai sem élveznek előnyt, a költségviselés meghatározott elvek szerint történik, a 3 NCB a rendszert a résztvevő jegybankok (melyek a rendszer tulajdonosai lesznek) nevében működteti.
- Az új rendszer *megőrzi a decentralizált működés elvét* – továbbra is a jegybankok állnak kapcsolatban a saját bankjaikkal, a TARGET2-re történő felkészítés és migrálás a jegybankok feladata.
- Az új rendszert *2007. január 1-re szállítani kell* – a rendszer szakaszos indulására nincs mód, a kötelező alapfunkciókat az indulástól kezdve szolgáltatni kell.

Az ajánlat leírása

- Moduláris felépítés („building block” approach)
Jelenleg *egyetlen már működő RTGS sem* felel meg teljes mértékben a TARGET2 követelményeknek. A munkamegosztás a 3 jegybankot tekintve a következő:
 ⇒ A *Banque de France* területe az ügyfél szolgáltatás (customer related services), statisztikai adatszolgáltatás, ügyfél adatbázis, interfész kidolgozása a kapcsolódó (pl. értékpapír elszámolási) rendszerekhez (ASI: ancillary system interfész), valamint a projekt koordináció a rendszer fejlesztése folyamán.
 ⇒ A *Deutsche Bundesbank* felelőssége a fizetési modul (interfész, sorkezelés, RTGS számlavezetés), az információ és monitorozás, valamint a technikai koordináció a fejlesztés során.
 ⇒ A *Banca d'Italia* felelős a kommunikációs infrastruktúráért, a háttér tartalék egységért (contingency modul) és a nem alapszolgáltatások funkciók fejlesztéséért: a központi bankok ügyfélszámla vezetése (home accounting modul – HAM), a kötelező tartalék elszámoló modul és a jegybanki rendelkezésre állás (standing facilities) modulok.
- Kötelező és opcionális funkciók listája
 ⇒ kötelező modulok:
 - fizetési modul (payments module /PM/)
 - interfészek, sorkezelés, RTGS számlakezelés
 - információs és ellenőrző modul (information and control module – ICM)
 - monitoring, statisztika (static data management)
 - tartalék rendszer (contingency module)
 ⇒ kiegészítő, opcionális modulok (additional standard modules)
 - központi banki számlavezetési modul (home accounting module – HAM)
 - ügyfél adatkezelés (client data management)
 - adattárolás
 - egyéb szolgáltatások (other additional services)
 - kötelező tartalék kezelés (reserve management module – RM)

- jegybanki rendelkezésre állás (standing facilities – SF)
A kötelező modulokhoz kevés számú standard interfész tartozik. Az opcionális modulok használata nem kötelező, erről minden központi banknak nyilatkoznia kell.
- Üzleti ajánlat, költségek, finanszírozás
A három jegybank (3 NCB) teljes szolgáltatási csomagot nyújt a jegybankoknak:
⇒ A SSP kifejlesztése szerződéses megállapodás szerint történik (3 NCB és a résztvevő jegybankok között)
⇒ A 3 NCB nemcsak kifejleszti, hanem működteti is a rendszert.
⇒ A szoftver értéke a résztvevő jegybankok könyveiben lesz kimutatva, a technikai eszközök a 3 NCB könyveiben.
⇒ A SSP finanszírozása és a díjak struktúrája kidolgozás alatt áll.

A TARGET2 irányítási rendszere

A Kormányzótanács a TARGET2 alapelvei és struktúrája („TARGET2: Principles and structure”) című, 2002. októberi jelentésében három irányítási szintet határozott meg.

- A jelenlegi helyzetnek megfelelően az *első döntéshozó szint* (Level 1 /L1/) az EKB Kormányzó tanácsa, mely minden jelentős (hazai és határon átnyúló) TARGET2-re vonatkozó kérdéssel kapcsolatban dönt: alapfunkciók (core services), közös költségszámítási módszer, egységes díjstruktúra stb. A tanácsadó testület a PSSC (Payment and Settlement System Committee).
- A *második döntési szint* (L2) a résztvevő jegybankokból áll (a közös platform tagjaiból, valamint az esetleges saját RTGS platformot működtető jegybankokból) áll. Miután nagy a valószínűsége, hogy a SSP-hez minden jegybank csatlakozik, így a TARGET2 nem lesz multiplatform rendszerű, ezért az első és második irányítási szint közötti különbség nem lesz markáns.
- A *harmadik döntési szint* (L3) a rendszer működtetésének technikai jellegű kérdéseire vonatkozik, a SSP esetében a három jegybankot (3G) jelenti.

Az irányítási szintek szervezetének kialakítása, a hatáskörök, a döntések elvei (egy tag egy szavazat), az „out” országok részvétele stb. kérdések még döntés előtt vannak.

4. A MAGYAR BANKRENDSZER CSATLAKOZÁSA

A magyar bankrendszer csatlakozása a TARGET 2-höz

Jelenleg a TARGET1 működik. A bankokkal egyetértésben az MNB úgy döntött, hogy nem csatlakozik hozzá. Egyrészt azért, mert nem lett volna sok tétel, másrészt mert kiderült, hogy elindul a TARGET2, és mire megtérült volna, már megszűnik a TARGET1. Ezek után (hogy nem csatlakoztunk) a bankok levelező banki szolgáltatás keretében tudják lebonyolítani a forgalmukat, ezen kívül a bankoknak lehetőségük van arra, hogy külföldi anyabankjuk segítségével, vagy más külföldi bankoknál számlát nyitva a TARGET1-en keresztül tudjanak fizetéseket teljesíteni, sőt használható euró fizetésekre a EURO1 rendszer, illetve az 50 000 euró alatti tételekre használható a STEP2 is. Emellett létezik a forint nagy értékű fizetésekre a VIBER.

A TARGET2-höz csatlakozó európai bankok a rendszer indulásakor a következő három ún. Window-ban fognak csatlakozni a rendszerhez. Mindegyik csoportban egy-egy alapító jegybank szerepel. Összesen 8, 7 és 6 bank van egy-egy csoportban. A negyedik csoport arra van fenntartva, hogy ha valaki nem veszi sikerrel az akadályt és ismételnie kell, akkor a negyedik csoportban újra tesztelhet.

A TARGET2 csatlakozásról 2005. januárjában mindenkinek nyilatkoznia kellett, minden jegybankelnöknek hivatalos levelet kellett írnia az ECB-be, hogy mikor tervezi a csatlakozást és mi módon. Az MNB erről megkérdezte a bankokat, és a bankok zöme úgy döntött, hogy nem a TARGET2 indulásakor csatlakoznak (ami abban az időpontban még 2007 január 1-je volt, azóta már az újabb dátum: 2007 november), hanem később. Egyenlőre ennyit tolódik, reménykedünk, hogy nem lesz több csúszás. A Magyar Nemzeti Bank most készíti a csatlakozási stratégiát, amiben számba veszi az egyes lehetőségek előnyeit, a hátrányokat, milyen döntési pontok vannak, és mi is lenne az optimális a számunkra.

A fenti elképzelés szerint egy magyar banknak a jövőben a következő lehetőségei lesznek. Ha Magyarország csatlakozik a TARGET2 -höz, akkor SSP (Singel Shared Platform) ország lesz. Ezzel egy időben a Nemzeti Bank számlavezetési szolgáltatásában közvetlen vagy közvetett tagként lehet csatlakozni. Tudjuk, hogy induláskor még nem leszünk tagok, viszont a magyar bankoknak lehetőségük van arra, hogy más jegybank számlavezetettjeként – tehát először számlaszerződést kell vele kötni – a közös platformon egy számlát nyithat, akkor akár közvetlen, akár közvetett tagként vagy egyszerűen más bank közvetett tagjaként is csatlakozhat. Ennek az a problémája, hogy minden kereskedelmi bank csak a saját jegybankjától kaphat napközi hitelkeretet, és ugyanakkor a kötelező tartalékot is a saját jegybankjánál kell teljesítse.

A Single Shared Platform egy centralizált technikai megoldás, ugyanakkor decentralizált rendszer. Ez azt jelenti, hogy a kereskedelmi bankok és a jegybank számlakapcsolata megmarad. Általánosságban a jegybank feladata a teljes ügyfélkapcsolat a résztvevőkkel (bankok és a kapcsolódó rendszerek) és azok mindenféle támogatása, ugyanakkor a migráció alatt felelős a tervezésért, a tesztelésért és egyáltalán az egész migrációs folyamat végrehajtásáért. Migrációnak azt hívjuk, amikor a bankok a TARGET1-ről átállnak a TARGET2-re, tehát ilyen értelemben Magyarország nem fog migrálni. Ugyanakkor lesznek olyanok is, akik most nem TARGET1 tagok, hanem újonnan csatlakoznak. A 10-es legutóbbi bővítési körben csatlakozott ország közül egyedül Lengyelország az, aki belépett a TARGET1-be.

A csatlakozás időpontja

Különböző stratégiai döntési pontok vannak, hogy mikor is csatlakozzunk a TARGET2-höz. Amíg a törvényes fizetőeszközünk a forint, addig a VIBER-t mindenképpen működtetni kell. A TARGET2-höz legkésőbb akkor kötelező csatlakozni, amikor az eurót bevezetjük, előtte opcionális, tehát ez egy döntési kérdés, hogy a fordulónapon csatlakozunk, vagy azt megelőzően.

A fordulónapon történő csatlakozás azt jelenti, hogy a VIBER egy pillanat alatt megszűnik és a következő naptól a TARGET2 lesz a hazai és a határokon átmenő fizetési megbízások kiegyenlítési rendszere. Ennek a bizonyos stratégiának lesz a feladata, hogy mit is javasoljunk. A fordulónapi csatlakozás hátrányos lehet, mert az egy veszélyes üzem, ha nem tudunk elindulni, mert akkor ott állunk fizetési rendszer nélkül. Viszont ha minél később csatlakozunk, a kereskedelmi bankjainknak annál később van esélye arra, hogy ezt a korszerű, gyors, olcsó fizetési rendszert használják.

A jelenleg érvényes döntés az, hogy az euró csatlakozásunkat megelőző fél évvel, háromnegyed évvel előbb csatlakozunk a TARGET2-höz, miközben még a forint rendszereink is működnek.

Költségek

Ebből a vizsgálati szempontból a hátrány az, hogy ha kisebb forgalmat bonyolítunk, akkor is fizetni kell a költségeket. Ez azért nem olyan veszélyes, mert a megtérülés nagyrészt a tételdíjakból történik, amit ha jól kalkuláltak, akkor fedezi a költségek túlnyomó részét, a fennmaradó veszteséget tőkearányosan kell viselni, a mi esetünkben 1,38 % (ez az EKB részjegy arányunk), ami azért alacsonyabb, mint a várható forgalmunk részaránya az összes forgalomból. Tehát a bankoknak nem kell félni, ők mindenképpen csak a tételdíjat fizetik, minden további kiadás a központ bankok költsége lesz.

A csatlakozás módja

A csatlakozásunk módja lehet „National Big Bang” illetve a „Phased approach”. Ez azt jelenti, hogy előírás az, hogy a fizetési megbízásokat a „payment modulban” (PM) kell teljesíteni, csak bizonyos nagyon kivételes esetekben lehet hazai számlavezető rendszerben illetve a HAM modulban teljesíteni. Erre, hogy ezt mindenki elérje 4 év átmeneti idő áll rendelkezésre, tehát ha valaki Big Bang módon csatlakozik az azt jelenti, hogy rögtön a végső stádiumnak megfelelő funkciókat használja. Maga a rendszer csak akkor indul el, ha az összes funkció működőképes, de az, hogy egy bank vagy a bankközösség mit használ, az 4 év alatt kell kialakuljon.

El kell döntenünk azt is, hogy megtartsuk-e az Inforex jegybanki számlavezető rendszert (illevé Bankmaster volt korábban a hazai számlavezető rendszer), vagy kapcsolódjunk a közös modulokhoz (HAM, RM, SF), ez is döntés kérdése. Ennek eldöntéséhez az MNB-nek meg kell vizsgálnia, hogy minden igényünket kielégíti-e a közös platform, illetve hogy mibe kerül annak jövőbeni használata.

5. A JÖVŐ FELADATAI

Az Európai Unióhoz, illetve a Gazdasági és Monetáris Unióhoz történő csatlakozásig még számos nyitott kérdés és megoldandó feladat áll mind a szabályozók, mind a hazai pénzügyi élet szereplői előtt. Ezek egyrészt a további jogharmonizációval kapcsolatosak, másrészt a rendszerek felkészülésére, illetve a páneurópai rendszerekbe történő betagozódásuk feltételeinek kialakítására vonatkoznak.

1. Felkészülés a szabályozás gyakorlati alkalmazására

Mint arról korábban már szoltunk, a jogharmonizáció még nem zárult le. Jelenleg is folyamatban van több jogszabály átvétele, és természetesen várható, hogy újabb közösségi joganyagok keletkeznek. Az MNB figyelemmel kíséri a változásokat, és a hazai jogi környezet kialakításába bevonja a bankrendszert, ugyanakkor aktív közreműködést vár a piac szereplőitől is.

Erre két okból is szükség van. Egyfelől a különböző uniós szervezetek már a csatlakozás előtt is lehetőséget biztosítanak arra, hogy a csatlakozó országok elmondják véleményüket, és ezt ki kell használni saját nemzeti érdekeink képviseletére. Másfelől a közösségi jog már most olyan szigorú feltételeket és határidőket szab például a tömeges, alacsony értékű fizetések teljesítésének szabályaival kapcsolatban, amelyeket csak abban az esetben lesz képes betartani a magyar bankrendszer, ha már most megkezdzi a gyakorlati felkészülést.

A még nem hatályos szabályok nagy része legkésőbb a csatlakozáskor életbe lép. Habár a nemzetközi szabványok átvételét a szabályozók a pénzforgalmi jogszabályokban kötelező előírásokkal támogatták, az alkalmazás gyakorlati feladata a bankszektoré. A hitelintézeteknek fel kell mérniük, hogy a jelenlegi levelező banki kapcsolatrendszereken keresztül képesek-e betartani a vonatkozó irányelv által előírt teljesítési határidőket, a tranzakciókat – a radikálisan csökkenő díjak ellenére – veszteség nélkül lebonyolítani, az ügyfelek tájékoztatását korrektül megoldani. Amennyiben lehetséges és célszerű, fel kell készülni a STEP 1, illetve a STEP 2 rendszerbe történő belépésre.

Hasonlóképpen, az elektronikus fizetési eszközökre vonatkozó további szabályok átvétele még szorosabb együttműködést kíván a kártyakibocsátó és elfogadó bankoktól a visszaélések visszaszorítása érdekében.

2. TARGET-csatlakozás

Már korábban is felmerült az a lehetőség, miszerint a hazai bankrendszer már az euró bevezetése előtt, közvetlenül az EU-csatlakozás után igénybe vehesse a jelenleg működő TARGET szolgáltatásait.

Ez oly módon történhetne, hogy a forint átutalási forgalom lebonyolítását végző VIBER mellett kialakítunk egy másik valós idejű, bruttó elszámolási rendszert, amely euróban biztosítaná a fizetési megbízások teljesítését. Ez a rendszer az euró bevezetésének időpontjáig párhuzamosan működne a forint-VIBER-rel, majd vagy megszűnne, vagy átvinné annak helyét, hiszen akkor már csak egy elszámolási rendszerre lenne szükség. Az euró-VIBER a jelenlegi nem eurórendszerbeli országok rendszereinek mintájára csatlakozhatna a TARGET-hez, és a hazai bankok ezen keresztül bonyolíthatnák belföldi, illetve nemzetközi bankközi és nagy összegű ügyfélfizetéseiket euróban.

Az MNB döntése alapján a TARGET1-hez már nem csatlakozunk, hanem azonos elvek figyelembevételével majd a TARGET2-höz.

3. Csatlakozás a TARGET 2-höz

A TARGET 2 kialakítása megkezdődött, a rendszer felépítéséhez, alapelveinek, működési szabályainak megfogalmazása mára befejeződött. A gyakorlati megvalósítás mikéntje rendkívül fontos a belföldi pénzforgalom szempontjából is, hiszen előbb-utóbb ez lesz az a rendszer, amelyhez illeszkednie kell a hazai infrastruktúrának. A TARGET 2 filozófiája miatt már most meg kell kezdeni a közös gondolkodást a VIBER jövőjéről. El kell döntenie, hogy versenybe szállunk-e saját rendszerünkkel önállóan, vagy csatlakozunk az úgynevezett közös platformhoz, és igénybe vesszük valamely más tagállam jegybankjának fizetési szolgáltatásait. A két lehetőség eltérő technikai felkészülést és szerepvállalást kíván a rendszert üzemeltető MNB-től, és a szolgáltatásait igénybe vevő bankszektortól. A döntést a hazai piaci szereplők igényeit szem előtt tartva közösen kell meghozni.

4. Az euró bevezetése a fizetési rendszerben

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás után a hazai pénzügyi rendszernek meg kell kezdenie a felkészülést az euró bevezetésére. Az átállás az eddigi gyakorlat szerint úgy történt, hogy először számlapénzként, majd – hosszabb-rövidebb (*Az eurót*

első lépcsőben bevezető 11 tagállam esetében az átmeneti időszak hossza 3 év volt, míg a később csatlakozó Görögországnál már csak egy év.) átmeneti időszak után – készpénzként jelent meg a közös pénz. Az átmeneti időszakban a számlatulajdonosok felkészültségüknek megfelelően dönthettek az átállás időpontjáról, de elvileg akár az időszak végéig is várhattak, és addig párhuzamosan használhatták a közös és a nemzeti pénznemet. Ez a lehetőség azonban a pénzügyi szektorra és ezen belül a fizetési rendszerekre jelentős többletterheket rótt, hiszen mindkét pénznemben biztosítani kellett a fizetési forgalom zökkenőmentes működését.

A fizetési infrastruktúra átállítása a pénzügyi szektortól és a fizetési rendszereket üzemeltető intézményektől komoly felkészülést igényel, hiszen – még ha lesz is átmeneti időszak – a rendszereknek az első pillanattól kezdve képesnek kell lenniük kezelni az euróban adott megbízásokat. Ez egyaránt vonatkozik a főként a pénzpiacot kiszolgáló nagybani, illetve a tömeges, alacsony értékű fizetések elszámolását biztosító rendszerekre.

IRODALOMJEGYZÉK

Honlapok

Magyar Nemzeti Bank: www.mnb.hu
Európai Központi Bank: www.ecb.int
Európai Monetáris Intézet: www.ecb.int/EMI
Európai Unió és intézményei: www.europa.eu.int
Euró Banki Társulás: www.eba.org
Európai Fizetési Tanács: www.europeanpaymentscouncil.org
Banki Szabványok Európai Bizottsága: www.ecbs.org
BIS-CPSS Bizottság: www.bis.org

Felhasznált irodalom

Magyar Nemzeti Bank

Az MNB szerepe a fizetési rendszerben és a pénzforgalom szabályozásában (2001)
A magyar fizetési rendszer (2001)
Új nemzetközi pénzügyi szabványok bevezetése Magyarországon (2001)

Európai Központi Bank

Payment and securities settlement systems in accession countries (2002)
Minimum common performance features of RTGS systems within TARGET (2002)
TARGET 2: principles and structure (consultation document 2002)
Improving cross-border retail payment services – Progress report (September 2000)
Towards an integrated infrastructure for credit transfers in euro (November 2001)
TARGET annual reports

Európai Monetáris Intézet

The changeover to the single currency (1995)

Közös Piac Fizetési Rendszerekkel Foglalkozó Munkacsoportja

Minimum common features for domestic payment systems (September 1993)

BIS-CPSS Bizottság

Core principles for systemically important payment systems (2001)

Európai Bizottság

A possible framework for the Single Payment Area in the Internal Market (2002)

Implementing the framework for financial markets: action plan (1999)

„Ninety-nine days to go” – Speech by Romano Prodi and „Towards a single payment area” – speech of Tommaso Padoa-Schioppa (member of the ECB Executive Board) at the conference on payments in euro in the internal market (September 2001)

Európai Fizetési Tanács

Euroland: Our single payment area – White paper (May 2002)

Banki Szabványok Európai Bizottsága

IBAN implementation guideline (2000)

IPI implementation guideline (1999)